

Biểu hiện rõ rệt của toàn cầu hoá

Không là khiên cưỡng khi nói rằng bóng đá chính là một trong những biểu hiện rõ rệt nhất của toàn cầu hoá. Từ điển Dictionnaire Universel của nhà xuất bản Hachette, ấn bản 2001, đã định nghĩa rằng "toàn cầu hoá vừa là hành động vừa là kết quả của quá trình phổ quát hoá trên qui mô toàn cầu". Trong ý nghĩa kinh tế học, "toàn cầu hoá còn là sự biến đổi từ một nền kinh tế quốc tế sang một nền kinh tế toàn cầu tiêu biểu bởi sự cạnh tranh phổ biến, trong đó hội nhập diễn ra trên cơ sở cá nhân chứ không phải là chính trị, trong một không gian kinh tế thế giới phần nào thoát ra khỏi sự kiểm soát của các nhà nước". Từ định nghĩa đó, có thể thấy, bóng đá nói chung, và World Cup nói riêng, chính là một thành phần của quá trình toàn cầu hoá trên thế giới.

Nếu nhìn lại quá trình hội nhập vào làng bóng thế giới của Sénégal, Mỹ, Hàn Quốc, Nhật Bản và

ONE WORLD, ONE GAME...(Một thế giới, một cuộc chơi...)

Đó là tít phụ chạy trên đầu trang chủ của Yahoo trong suốt mùa bóng đá. Khẩu hiệu đó đã tóm tắt thật chính xác tính toàn cầu của bóng đá. Quả thật, bóng đá không chỉ là đá bóng, hay là một ngành kinh doanh, mà còn là hơn thế nữa... Thế cho nên, để dự âm World Cup còn động lại thêm một vài ngày, xin dành bài này cho World Cup, trong những góc nhìn khác nhau.

với toàn cầu hoá, khái niệm "yêu nước" này đã bị đặt lại. Người Pháp có thể lên án ông Metsu và ông Troussier của đội Nhật (giả tử như đội này cũng thắng đội Pháp) là "Pháp gian" và đánh giá rằng ông Lemerre là yêu nước (ngay cả trong trường hợp đội Pháp đại bại) hay không? Chắc là không khi một bộ phận nhân loại đang sống trong một khía cạnh của toàn cầu hoá gọi tắt là expat (rời bỏ quê hương) vì lý do kinh tế, việc làm... Bóng đá cũng là một phần của sự toàn cầu hoá đó. Cũng thế có thể giải thích việc ông Erickson, người Thụy Điển, huấn luyện đội Anh, ông Troussier, người Pháp huấn luyện đội Nhật, ông Hiddink huấn luyện đội Hàn. Cách đây 10 năm, Hiệp định Maastricht (ký ngày 7.2.1992) thành lập một Liên hiệp châu Âu (ban đầu gồm 12 nước tham gia), chính là mô hình đầu tiên của toàn cầu hoá trong qui mô lớn với nền tảng là tự do lưu thông con người và đồng vốn. Bóng đá như là toàn cầu hoá cũng dựa trên nền tảng lưu thông

BÓNG ĐÁ VÀ TOÀN CẦU HOÁ

DANH ĐỨC

Caméroun; có thể thấy các nước này, so với những nước còn lại của châu Phi và châu Á, đã hội nhập quốc tế một cách rộng rãi hơn, và càng hội nhập rộng rãi, càng thành công. Hội nhập có thể dưới hình thức sử dụng huấn luyện viên có đẳng cấp, cầu thủ ra nước ngoài đá thuê, thi đấu quốc tế đỉnh cao...

Vậy tại sao, Pháp và Bồ Đào Nha, vốn có số cầu thủ ra nước ngoài thi đấu rất đông, sao lại ngả ngựa? Có thể thấy Pháp và Bồ Đào Nha đang trả giá cho việc quá đông cầu thủ (nhất là Pháp) ra nước ngoài thi đấu. Nếu xem lại định nghĩa của từ điển Hachette "sự hội nhập diễn ra trên cơ sở cá nhân chứ không phải là chính trị...", có thể thấy, các tuyển thủ Pháp và Bồ Đào Nha đã quá mải mê với sự nghiệp cá nhân của mình, điển hình là Zidane của Pháp và Figo của Bồ Đào Nha, hơn hai tuần

trước khi World Cup bắt đầu còn dốc hết sức mình để đoạt Cúp các liên đoàn cùng đội Real Madrid, đến khi khai cuộc, thì một bị chấn thương (do quá tải hơn là do cầu thủ Hàn quốc va chạm) không ra sân được, một ra sân như kẻ mất hồn. Nhìn chung, cầu thủ cả hai đội Pháp và Bồ Đào Nha, nhất là đội Pháp đá trước năm ngày, ra sân như những kẻ thiếu ngủ.

Một đặc điểm khác mà toàn cầu hoá hiển hiện một cách tàn nhẫn trong bóng đá là "sự hội nhập diễn ra trên cơ sở cá nhân chứ không phải là chính trị...". Nghĩ sao khi thấy HLV của đội Sénégal là ông Bruno Metsu, một người Pháp vui mừng khi đội Sénégal của ông thắng đội tuyển Pháp? Thi đấu thể thao cho đến nay thường được xem là một hoạt động đầy tính "xô vanh" (yêu nước quá đáng) nhất. Bởi thế mới có từ ngữ "màu cờ sắc áo". Thế nhưng,

con người và đồng vốn, qua những sự chuyển nhượng cầu thủ.

Giải toả những huyền thoại

Thường thì vào đầu mỗi thế kỷ, nhân loại đều chờ đợi một sự kiện gây chấn động. Với World Cup Korea-Japan, thế kỷ 21 đã đem đến một "cơn địa chấn". Gọi như thế vì lẽ ở World Cup này, chỉ ít là sau hai lượt thi đấu vòng ngoài và vòng 1/16, những huyền thoại cũ về làng túc cầu thế giới đã hoàn toàn bị giải toả. "Cơn địa chấn" này đã xoá sạch một số tiền kiến trong làng bóng thế giới và nhất là đã xoá đi một trật tự cũ đã tồn tại gần một thế kỷ 20, từ đó xây dựng một nền móng cho một trật tự mới trong bộ môn thể thao duy nhất mang tính toàn cầu với số lượng các quốc gia gia nhập FIFA (203 quốc gia thành viên) nhiều hơn số quốc gia thành viên LHQ. Tầm bản đồ

bóng đá thế giới với hai siêu cường bóng đá là lục địa châu Âu và bán lục địa Nam Mỹ thống trị thế giới (bằng cơ là qui luật bất thành văn "cúp thế giới tổ chức lần này ở châu Âu thì một đội châu Âu vô địch, lần sau tổ chức ở Nam Mỹ thì một đội Nam Mỹ vô địch"), cùng một "thế giới thứ ba" (chậm phát triển) là phần còn lại của thế giới đã trở thành lỗi thời.

1. Huyền thoại siêu cường

Châu Âu và Nam Mỹ nay đã trở thành những cựu lục địa. Quả thật, những tưởng như mọi World Cup khác, các đội bóng ứng cử viên chức vô địch nặng ký nhất vẫn chỉ đếm trên đầu ngón tay và tập trung ở hai châu lục này. Những thần tượng bóng đá mà cả thế giới ngưỡng mộ cũng chỉ thuộc hai châu lục này. Thị trường cá độ thế giới (hợp pháp và có thu thuế), thước đo bóng đá chính xác còn hơn cả bảng xếp hạng của FIFA, cũng dựa trên trật tự thế giới này mà đưa ra những tỉ lệ cá cược trong đó kèo trên luôn là các đội bóng thuộc hai châu lục siêu cường này. Thị trường tuyển mộ cầu thủ cũng chỉ tập trung ở hai châu lục này. Tâm lý "chúng tộc thượng đẳng", vốn đã tàn lụi cùng với sự cáo chung của chế độ thực dân, vẫn còn rói rớt đó đây bằng cơ là một nhà báo thể thao của truyền hình TF1 Pháp thuộc hàng siêu sao, xin miễn nêu tên, trước giải đã phát biểu một câu đầy tính mục thị vô nhân: "Các cầu thủ Hàn Quốc, anh nào cũng giống như anh nào nào, cũng mất hí và lùn, chỉ 1,7m". Bị phản đối, nhà báo này đã xin lỗi nhưng chưa tâm phục khẩu phục. Nay, khi đội Pháp cùng các đội châu Âu khác như Bồ Đào Nha, Bỉ thua tan tác trước các đội bóng thế giới thứ ba, ắt hẳn nhà báo này nay đã nhớ mặt từng cầu thủ Sénégal, Hàn Quốc, Nhật Bản... rồi!

2. Huyền thoại "thế giới thứ ba"

Khi 3/8 vé vào tứ kết là của "thế giới thứ ba", điều đó có nghĩa là "thế giới thứ ba" nay đã đường hoàng có (đến ba) chỗ trong nhóm G8 của bóng đá, đã từ vị trí "các nước đang phát triển" (developing countries), một mỹ từ thay thế cụm từ miệt thị "các nước chậm tiến", chuyển mình qua vị trí "các nước có nền bóng đá đang trỗi lên" thậm chí "các nước có nền bóng đá phát triển" như trong kinh tế học có khái niệm "các nền kinh tế đang trỗi

lên" (emerging economies) và "các nền kinh tế phát triển" (developed countries). Thế nhưng, không thể chỉ dựa vào số lượng để khẳng định rằng trật tự mới của bóng đá thế giới đã được lập nên, mà còn phải dựa vào, và nhất là, chất lượng: tính chất của sự thay đổi này có thể nhìn thấy qua cách thức mà ba anh hào Sénégal, Nhật Bản và Hàn Quốc đã chiến thắng các đối thủ Âu Mỹ của họ. Từ đó, có thể khẳng định rằng: với trật tự mới này, với khoảng cách giữa các châu lục đã được rút ngắn, huyền thoại "thế giới thứ ba" đã bị xoá.

3. Huyền thoại khai hoá

Đến đây đặt ra câu hỏi: nếu gọi các châu lục còn lại (Á, Phi, châu Đại dương) là những làng bóng đang trỗi lên, thì giải thích làm sao việc các đội bóng Á, Phi hầu hết vẫn phải mời các huấn luyện viên Âu, Mỹ huấn luyện? Phải chăng bóng đá Âu Mỹ đã khai hoá bóng đá thế giới? Câu trả lời là: (1) Đó là lẽ đương nhiên khi mà Âu Mỹ đi trước khá lâu trong lĩnh vực bóng đá, trước giải vô địch lần này đã có đến 16 giải vô địch thế giới trong sự chế ngự của Âu Mỹ (2) Việc các nước học tập bóng đá với nhau chính là một đặc điểm toàn cầu hoá của bóng đá (ngay cả đội Anh ngày hôm nay cũng phải nhờ đến một huấn luyện viên ngoại quốc là ông Eriksson, đội Pháp trong những năm 70 cũng đã từng mấy lần nhờ đến các huấn luyện viên Nam Tư... (3) Thế nhưng, sự khai hoá này đang bắt đầu đi đến chỗ kết thúc, ít nhất cũng là tại các nước Á, Phi có nền bóng đá phát triển như Sénégal, Cameroun, Hàn Quốc, Nhật Bản... Ngay cả HLV đội Nhật Bản là ông Troussier cũng đã (chỉ dăm) tự nhận xét về công việc của mình tại Nhật như sau: "Tôi đã không đến đây để dạy người Nhật chơi bóng đá. Trước tôi, họ đã có một trình độ kỹ thuật rất tốt rồi. Công việc của tôi là làm cho họ chơi lì hơn" (Libération 4.6.02).

4. Huyền thoại châu Á huyền bí

Trước những thành tích "nổ đom đóm mắt" của hai đội Hàn và Nhật trước các đội Âu Mỹ, báo chí châu Âu đã không còn gọi bóng đá châu Á là huyền bí nữa. Nhật báo Libération 5.6.02 dành hẳn một bài xã luận khẳng định rằng "châu Á, từ lâu bị gắn với hình ảnh huyền bí (énigmatique), đã tự bộc lộ với thế giới. Ngày nay trong lĩnh

vực bóng đá người Hàn, người Nhật, cũng nổi cùng một "tông" như chúng ta, người Âu Mỹ. Bóng đá châu Á nay đã trưởng thành". Đúng thế, nếu nói là huyền bí điều đó có nghĩa là còn do "ăn may", nói theo ngôn ngữ nghe được ở khán đài B.C sân Thống Nhất là do "chó đất"....

Trật tự thế giới mới?

Bóng đá của thế kỷ 21 đã bắt đầu như thế, với một trật tự thế giới mới dường như ủng hộ cho những dự báo lạc quan rằng các nền kinh tế châu Á, nhất là châu Á - Thái Bình Dương sẽ là những siêu cường kinh tế giữa thế kỷ 21 này (Nhật Bản, Hàn Quốc, Trung Quốc) y như trên tấm bản đồ bóng đá thế giới mới được vẽ lại sau mùa World Cup 2002. Toàn cầu hoá rất đa dạng và không phải hề cứ hội nhập toàn cầu là bị hoà tan. Vấn đề là phải biết tự tìm ra con đường đi đến hội nhập của mình. Tham khảo kinh nghiệm một đất nước khác là cần thiết, nhưng cũng chỉ nên ở mức tham khảo, chứ đừng nhất cử nhất động sao chép người ta. Bài học lớn nhất của thế kỷ 20 là: không thể có một mô hình nào cho thế giới này, cho mọi quốc gia. Mỗi nước đều phải tự tìm cho mình con đường của mình. Kinh bang tế thế là gì nếu không phải là đạo trị quốc? Đạo là gì nếu không phải là đường? Nếu cứ vay mượn con đường của người khác, sẽ mãi là "vệ tinh", sẽ vẫn đi theo vết xe đổ của họ. Kinh nghiệm lớn nhất của World Cup Korea-Japan 2002 này là bất cứ sự giải tỏa huyền thoại nào (demythification) cũng là do tự thân chứ không nhờ bất cứ ai cả. Tỷ như nếu các làng bóng Nhật và Hàn không tự mình sáng suốt đủ để sử dụng được các ông Hiddink và Troussier... thì đội tuyển các nước này cũng khó mà tiến xa được. Kinh nghiệm này đã có thể thấy trong chiều ngược lại với làng bóng nước nhà.

Phải tự nhìn thấy mình trên vách. Tỷ như khi xem bóng đá, khi thấy chiều cao của các cầu thủ Hàn, Nhật không thua kém gì mấy các cầu thủ Âu Mỹ, phải đặt được câu hỏi: Tại sao 50 năm qua, người Nhật mà vào những năm 40-45 còn được gọi là "Dật pồn lùn" (lúc đó phiên âm từ tiếng Pháp "Japon" thành Nhật Bồn), nay lại cao hơn ta ít nhất hai tấc, trong khi thanh niên ta, 50 năm qua, chỉ cao thêm được có 1cm? ■